

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2010
YEARBOOK**

ГОДИНА 1

VOLUME I

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Борис Крстев
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Виолета Николовска
М-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Душко Алексовски
Доц. д-р Марија Леонтиќ
М-р Нина Даскаловска
М-р Дијана Никодиновска

Главен уредник

М-р Ранко Младеноски

Одговорен уредник

Доц. д-р Толе Белчев

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Boris Krstev, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Violeta Nikolovska, Ph.D.
Ranko Mladenoski, M.A.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Dusko Aleksovski, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Nina Daskalovska, M.A.
Dijana Nikodinovska, M.A.

Managing editor

Ranko Mladenoski, M.A.

Editor in chief

Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Marija Kukubajska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

Printing

„Vtori Avgust“ - Štip
Printing No 300

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENT

ПРЕДГОВОР

проф. д-р Виолета Димова, декан на Филолошки факултет - Штип

FOREWORD

Dean, Prof. Violeta Dimova, Ph.D. Faculty of Philology - Stip 7

д-р Билјана Ивановска

ПРЕДИЗВИЦИТЕ И ДИЛЕМИТЕ СО КОИ СЕ СООЧУВААТ
ПРОФЕСОРИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК ВО СВОЈАТА КАРИЕРА

Biljana Ivanovska, Ph.D.

CHALLENGES AND DILEMMAS THAT GERMAN TEACHERS

FACE IN THEIR CAREER..... 9

м-р Нина Даскаловска

ЛИТЕРАТУРАТА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК

Nina Daskalovska, M.A.

LITERATURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING 15

м-р Крсте Илиев

ПРЕДИЗВИЦИ ВО НАСТАВАТА ВО 21 ВЕК

Krste Iliev, M.A.

TEACHING CHALLENGES IN THE 21ST CENTURY 23

Јане Јованов, м-р Снежана Кирова

ОБЕДИНУВАЊЕ НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ ТЕХНОЛОГИИ СО
ИЗУЧУВАЊЕТО НА ЈАЗИЦИТЕ

Jane Jovanov, Snezana Kirova, M.A.

UNITING INFORMATION TECHNOLOGIES WITH STUDYING

LANGUAGES 29

Елена Тупаревска

ИГРИТЕ, АУДИО И ВИДЕО МАТЕРИЈАЛОТ ВО НАСТАВАТА

Elena Tuparevska

GAMES, AUDIO AND VIDEO MATERIAL IN THE CLASSROOM..... 37

д-р Снежана Јованова–Митковска

ЗОШТО НИ Е ВАЖНО И ЗНАЧАЈНО ИЗГОТВУВАЊЕТО НА
ПРОЕКТИ ЗА НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА РАБОТА?

Snezana Jovanova-Mitkovska, Ph.D.

WHY IS IMPORTANT TO US AND IMPORTANT PROJECTS

FOR THE PREPARATION OF RESEARCH WORK? 45

д-р Јованка Денкова

ПЛЕТЕНКА ОД ФАНТАСТИЧНИ И РЕАЛИСТИЧНИ ЕЛЕМЕНТИ

Jovanka Denkova, Ph.D.

BRAID OF FANTASTIC AND REALISTIC ELEMENTS 55

д-р Махмут Челик ИНСПИРАТИВНОТО И ЛАЖНОТО ВО РАСКАЗИТЕ ЗА ДЕЦА НА ПРВАТА ПОВОЕНА ГЕНЕРАЦИЈА ТУРСКИ ПИСАТЕЛИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Mahmut Chelik, Ph.D. THE INSPIRATIONAL AND DECEPTIVE POINT IN THE STORIES CHILDREN FOR OF THE FIRST POSTWAR GENERATION OF TURKISH WRITERS IN REPUBLIC OF MACEDONIA.....	65
м-р Ева Велинова ЗА ПРОБЛЕМОТ НА ПРАВОТО КАЈ ФРАНЦ КАФКА Eva Velinova, M.A. THE PROBLEM OF THE LAW IN THE WORK OF FRANZ KAFKA	73
Наташа Сараfoва ФЕНОМЕНОТ ХАРИ ПОТЕР (културолошки аспекти) Natasha Sarafova THE PHENOMENON OF HARRY POTTER (cultural aspect).....	81
м-р Ранко Младеноски СЕМАНТИЧКА ДЕЗИНТЕГРАЦИЈА НА ЛИКОТ Ranko Mladenoski, M.A. SEMANTIC DISINTEGRATION OF THE CHARACTER.....	89
м-р Дијана Никодиновска ПОСЛОВИЦИ – МЕЃУ ЛИНГВИСТИКАТА И ФОЛКЛОРИСТИКАТА Dijana Nikodinovska, M.A. PROVERBS – BETWEEN LINGUISTICS AND FOLKLORE.....	99
д-р Марија Леонтик ТУРСКИТЕ ЕЛЕМЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ИМИЊА И ПРЕЗИМИЊА Marija Leontic, Ph.D. TURKISH ELEMENTS IN MACEDONIAN NAMES AND SURNAME.....	109
д-р Толе Белчев, Јакуп Лимани ТОПОНИМИТЕ И МИКРОТОПОНИМИТЕ ВО ЖЕЛИНО И ОКОЛИНАТА Tole Belcev, Ph.D., Jakup Limani TOPONYMS AND MICRO-TOPONYMS IN ZELINO AND THE SURROUNDING AREA.....	119
Мартина Николовска КОМУНИЦИРАМЕ МАСОВНО, НО НА КОЈ ЈАЗИК? Martina Nikolovska WE USE MASS COMMUNICATION, BUT IN WHICH LANGUAGE?	129
Весна Коцева, м-р Весна Продановска КАКО ЗБОРУВААТ МЛАДИТЕ ИТАЛИЈАНЦИ ДЕНЕС Vesna Kocева, Vesna Prodanovska, M.A. HOW DO YOUNG ITALIANS SPEAK TODAY	135

Марија Тодорова ИСПАНСКИОТ ЈАЗИК ВО СОЕДИНЕТИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ Marija Todorova SPANISH LANGUAGE IN THE UNITED STATES OF AMERICA	143
Биљана Петковска ЛИНГВИСТИЧКИ СТРУКТУРАЛИЗАМ Biljana Petkovska LINGUISTIC STRUCTURALISM	149
Костадин Голаков ЗОШТО НИ Е ПОТРЕБНА КАТЕДРА ЗА СЛОВЕНСКА ФИЛОЛОГИЈА, ОДНОСНО СЛАВИСТИКА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП? Kostadin Golakov WHY DO WE NEED A DEPARTMENT OF SLAVIC PHILOLOGY, I.E. SLAVIC STUDIES WITH THE FACULTY OF PHILOLOGY AT THE “GOCE DELCEV” UNIVERSITY IN STIP?	155
д-р Радица Никодиновска СТАТУСОТ НА ПРЕВЕДУВАЊЕТО ВО МЕТОДИТЕ ЗА НАСТАВА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Radica Nikodinovska, Ph.D. THE STATUS OF TRANSLATION IN THE TEACHING METHODS FOR FOREIGN LANGUAGES	163
м-р Драгана Коцева ТЕОРИЈА НА ПРЕВЕДУВАЊЕТО Dragana Kocева, M.A THEORY OF TRANSLATION	171
Даринка Веселинова ОСНОВНИ ПОИМИ ВО ТРАНСЛАТОЛОГИЈАТА, КУС ОСВРТ КОН ТОЛКУВАЊЕТО КАКО ДЕЈНОСТ Darinka Veselinova BASIC CONCEPTS OF TRANSLATOLOGY – SHORT INTRODUCTION INTO THE PRACTICE OF INTERPRETING	181
Јадранка Тодевска ТЕХНИКИ НА БЕЛЕЖЕЊЕ ЗА КОНСЕКУТИВНО ТОЛКУВАЊЕ Jadranka Todevska NOTE TAKING TECHNIQUE FOR CONSECUTIVE INTERPRETING	189

BRAID OF FANTASTIC AND REALISTIC ELEMENTS

Jovanka Denkova, Ph.D.*

Abstract: This study points to the interplay between the realistic and fantastic elements in modern Macedonian literature for youth. The sudden intrusion of fantastic events in a real, stable and concrete world undermines its cohesion and the illusion about the existence of only one chronotope, the one we know as reality, shatters like a glass hitting the floor. The fantastic elements in the text are emphasized by the inexplicability of the unusual events. If the characters in the story experience this uncertainty, it will transmit to the reader as well. This leaves the impression of something unexplained, unusual which happens unexpectedly in the everyday life. The sudden appearance of the unusual and the supernatural in the everyday ordinary life gives rise to the fantastic world. The study also points out the presence of fairytale-like, magic elements in a novel that at first sight seems realistic. The chronotope which symbolizes the transition from the real to the unreal world is the mirror, a typical magic item from fairy tales. The transition from one to the other space happens suddenly, when the character is alone, the transition is temporary, there is always the possibility of safe return in the opposite direction / back to the everyday, familiar, stable, real space, and this represents the connection with the fantastic world, because this, typically fantastic theme very often ends with the fact that the mirror brings about tragic consequences and messages. The stay in the unreal space lasts as long as the main heroine wants, and she returns to the real world by putting on magic shoes. The magic shoes and the mirror are the main means for transition between the two worlds.

Key words: *magic; unreal; supernatural.*

1. Вовед

Во современата македонска литература за деца и млади, како и во светската, се пројавува тенденција на т.н. мешање на жанровите, така што ниту еден жанр не се наоѓа во чист вид во некое дело, туку секогаш има елементи и на други жанрови. Таквата жанровска поливалентност нè поставува пред обидот да се издвојат реалистичните и фантастичните елементи во современата прозна литература за деца и да се укаже на нивниот сооднос.

Напоредното присуство на овие елементи во текстот укажува на постоењето на два света, реален и фантастичен, при што доаѓа до нивен судир, односно „фантастичниот свет може да се доживее како рамноправен со реалниот, што е и основен предуслов за појавата на

фантастичното“.¹ Или, според зборовите на Е.И. Парнов: „...За фантастиката е карактеристична играта со суштината на светот, со неговите елементи. Фантастиката непрестајно ги варира основните 'цигли' од кои таа е сосидана. Таа измислува или нешто целосно ново или, напротив, од нашиот живот го отстранува вообичаеното и секојдневното, а потоа, со одредена љубопитност, набљудува што ќе произлезе од сето тоа. Како ќе се снајде јунакот во новата ситуација, како ќе реагира на чудото кое му се случило однадеж? На крај, со која брзина ќе успее да го компензира ненадејното исчезнување?“²

Оттука, испреплетеноста на реалистичните и фантастичните елементи може да се сфати и како игра на писателот со снаодливоста на ликот / читателот и неговата флексибилност да се адаптира на настаните кои му се случуваат и кои само привидно се не/обични.

2. Реални/ фантастични елементи во романот

Во романот *Гледалото зад огледалото*, Јадранка Владова ја разработила темата за огледалата, карактеристична за фантастиката, но ја инкорпорирала во реален контекст. Радован Вучковиќ, зборувајќи за облиците на фантастичната книжевност, како особина на овој вид литература, паралелно со темата за двојниците ја истакнува и темата за огледалата: „...Претставата за огледалото е во самата природа на фантастичната книжевност која тргнува од претпоставката дека *фантастичното* не е ништо друго освен *реалното* (стварното) прекршено на магичните рамнини на огледалото или во растроената свест, во која работите се согледуваат во нивното двојно постоење: реалното и имагинарното. Според тоа, неразделна од оваа тема е и темата за двојниците, односно онаа за делбата на ликот на јунакот на две *јас* кои во фантастичната игра стапуваат во односи на магични залажувања и будења, што може да биде повод за хумористично-фантастична игра (...) или за душевно страдање“³ – како во случајов. Фактот што фантастичните доживувања на девојчето Маја пред огледалото завршуваат среќно, со нови сознанија за животот, ја воспоставува врската со сказновидната литература. Во овој роман на Јадранка Владова, како и во целата литература за деца, воопшто, сликата во огледалото кај децата и младите може да предизвика изненадување или страв од непознатото, како во случајов, но тоа не е случај во класичната литература или во литературата за возрасни каде што: „Она што се гледа

¹ Георгиевска–Јаковлева Лорета (2001), *Фантастиката и македонскиот роман*, Институт за македонска литература, Скопје, стр. 41.

² Parnov E.I. (1978), *Postulati fantastike ili Okamova ostrica*, Dometi, br.6, Rijeka, стр. 36-37.

³ Vučković Radovan (1986): *Oblici fantastične književnosti*, Izraz, br. 7-8, Svjetlost, Sarajevo, стр. 31.

во волшебното огледало, не е волшебна панорама на убавината, туку својот окрвавен сопствен лик или изместениот свет“.⁴

Романот *Гледалото зад огледалото* од Јадранка Владова започнува и завршува сосем реалистично. Дури, кога не би биле неколкуте фантастични настани, би можел да се оквалификува како *чисто* реалистичен роман. Главен лик во него е девојчето Маја кое живее во современо семејство. Таткото работи во фирма за компјутери, мајката е професорка по француски јазик: „*што е учителка на некои големи деца*“, а има и помала сестричка – Весна која „*сè уште се преправа дека е бебе и не сака да разговара како човек*“ (стр. 7).⁵ Живеат во мал стан кој не дозволува некоја голема слобода. Но, затоа, Маја пронашла начин како да го прошири тој „ограничен“ простор: „*...всушност, просторот ништо не ѝ значеше. Таа, едноставно, секогаш умеела да замижи, да се загледа во мракот под клепките (...) и тогаш, глува за сите звуци, како низ тунел да го продолжи просторот... И никогаш не ѝ било неопходно да ги облече пижамите за да влезе таму... Маја секогаш знаеше како да влезе во сонитата и сред бел ден. Прво мислеше дека тоа е така со сите, дека сите можат така, но откако виде дека ѝ се чудат кога ќе го спомне тоа, почна да ги прескокнува таквите само свои доживувања*“ (стр. 13-14).

Авторот често пати ја потенцира зафатеноста на родителите на Маја: мајката постојано е зафатена со „огромниот куп писмени задачи на своите ученици“ (стр. 9), а таткото „цели две години работеше со тие телевизори како што ги нарече Маја кога беше малечка“ (стр. 8). Од тие причини, Маја често пати се чувствува осамена, па еден ден „кога, пред две години, рече дека мораат, во вакви услови, да ѝ купат пријател“ (стр. 7) ги вцашува сите. Како супститут за вистински пријател, добива папагал, но сепак, вистински пријатели - нема. Тоа, од една страна, се должи на нејзината сензибилна природа: „*... (во училиштето) Маја навистина застануваше сама до оградата во дворот, се загледуваше во улицата до оградата..., се загледуваше во тревките покрај оградата кои умееја да го преживеат најголемиот студ, се загледуваше во бубалка која лази по каменот, ја следеше случајната пеперутка заскитана над овој двор преполн врева... Маја никогаш не знаеше да зборува со своите другарки од одделението. Секогаш немаше време*“ (стр. 16-17), а од друга страна, „*Маја многу често имаше впечаток дека мајка ѝ ја контролира*“ (стр. 16), или „*...таа со никого од зградата не се дружеше. Ниту таа, ниту*

⁴ Исто, стр. 33.

⁵ Цитатите се од следното издание: Јадранка Владова (1999), *Гледалото зад огледалото*, Детска радост, Скопје.

нејзините родители... Мама, поради лошите искуства на своите колешки од работа со соседите, постојано бараше сите тие да бидат претпазливи со новите познанства“ (стр. 27). Единствен пријател со кого Маја можела да разговара во тие години бил колегата на нејзиниот татко – Оливер, кој е „најпрекрасниот човек на светот. Толку прекрасен што Маја дури едно време – пред да порасне и пред да реши дека никогаш нема да може да се омажи за некој од оние одвратни машки какви што се сите од нејзиното училиште, сите од курсот по француски, сите од зградата – мислеше дека, секако, ќе се омажи за чичко Оливер“ (стр. 19). Најмногу ѝ импонира и тоа што, иако мајка ѝ на Маја честопати „го запознаваше со некои колешки... чичко Оливер повеќе пати ја водеше Маја на колачиња со 'кандидатките' за жената на својот живот“ (стр. 19). Но, откако чичко Оливер ја пронаоѓа „жената на својот живот“, во животот на нивното семејство многу работи се менуваат. Имено, Оливер сакал да се ожени со некоја Катерина (која, патем, на Маја многу ѝ се допаѓа и ја одобрува како „прифатлива“ кандидатка за чичко Оливер), која била самохрана мајка, а тоа предизвикува судири во целото семејство. Заради тоа, извесен период, чичко Оливер не доаѓа кај нив на гости, па Маја уште посилено ја чувствува својата осаменост. Во такви услови, во „еден најобичен четврток“, сосема случајно, Маја се запознава со сосетката, госпоѓа Благородна, со нејзиниот внук Јован и со неговиот другар Никола. Госпоѓа Благородна е вистинска госпоѓа, која го обожава и течно го зборува францускиот јазик, има огромна домашна библиотека, ја сака поезијата... Еве како е даден нејзиниот физички изглед: „...се појави госпоѓа Благородна во својот инвалидски стол... Имаше блескаво бела коса лабаво собрана со чешилиња зад ушите во кои блескаа прекрасни обетки. Имаше и блескави очи кои зачудени и зголемени од очилата ја гледаа со љубопитност“ (стр. 28-29). Описот на госпоѓата Благородна и на нејзиниот стан во приземјето се предадени необично, при што се стекнува впечаток дека станува збор за лице и за стан кои доаѓаат од минатото и кои не можат да се сретнат во денешницата: „Толку француски книги не видеа дури ни во библиотеката на работа кај мајка ѝ! Беше прекрасно да се погалат тие широки грбови на книгите во кои јасно блескаат насловите и авторите испишани со златни букви. Ги галеше со очите, и со некој огнен залак во грлото возбудено вдишуваше и издишуваше во таа соба што личеше на истата таква во нивниот стан, а беше толку инаква, толку особена со овие книги“ (стр. 30-31, потцртаното мое – Ј.Д.), „...на големата трпезариска маса послана со убав чаршаф беа поставени убави големи чинии. Ножот и виљушката имаа прекрасна форма испишана со линиите на поцртаното сребро. Салветките не беа книжни. Такво нешто се доживуваше само на ручеците на баба Надежда

в недела, а кај баба Данче за празниците. Сега не беше ниту недела, ниту празник. Беше еден најобичен четврток, од оние што ги мразеше, бидејќи бесконечно долго ги чека другите да се вратат дури за вечера“ (стр. 31-32, потцртаното мое – Ј.Д.). Продолжува пријателството со г-ѓа Благородна, а се збогатува и се проширува и пријателството меѓу Маја и нејзиниот внук Јован, како и неговиот другар Никола. Меѓу Маја и Јован се раѓа нешто како прва симпатија. До овој момент сè се одвива реално и обично, па дури се стекнува впечаток дека се работи за реалистичен роман.

Но, еден, навидум, сосема обичен ден, во таа чудесна и прекрасна „куќа која покрај книгите има толку стари, убави предмети на кои погледот речиси се лепи од љубопитност (вази, чиници, куќи од необични материјали, бисти...)“, додека во ходникот на госпоѓа Благородна го чека Јован, „покрај шкафот на кој беше закачено најубавото огледало на светот (...), Маја здогледа многу необични чевли... Сребрени, со тенки ремчиња испреплетени над прстите, со тенка иттикла и со сребрени ленти... Тие сребрени чевли, неколку броја поголеми од нејзината нога, со некаква магична привлечност ја повикаа и таа, држејќи се за шкафот со десната рака, го навре десниот чевел...“ (стр. 73). Тогаш, Маја го доживува првото необично искуство пред огледалото: „Кога се исправи нешто како електрична молња светна од огледалото, и таа исплашена, само за миг, со делче од окото, здогледа сосем инаква слика одразена во него... Се здогледа себеси, но зад неа не беше високиот метален сад за чадорите на Стојанови, туку некој предел сосем непознат...“ (стр. 73). Ваквото необично доживување, Маја „толку ја исплаши што ги затвори очите, неврзаниот чевел ѝ се лизна низ прстите и таа исплашена погледна во огледалото, кое сега го одразуваше нејзиниот исплашен израз на лицето, чадорите...“ (стр. 73-74). Животот продолжува според секојдневните обврски, но животот на Маја не е повеќе ист. Таа повеќе не е осамена, бидејќи: „Откако го сретна Јован, а потоа и Никола, таа почна да чувствува нешто необично. Некоја необјаслива возбуда, некоја топлина ја обземаше кога тие ќе ѝ се загледаа в очи, некоја радост ќе ја пресечеше во градите кога ќе ги здогледаше пред училиштето... Со нив двајцата се чувствуваше безвременска, не размислуваше за годините, секогаш имаше за што да зборува“ (стр. 93). Вториот натприроден настан повторно се случува ненадејно: „Во ходникот погледот како молња ги фати сребрените чевли под огледалото. Подзастана. **Се чудеше...** Од каде сега пак никнаа... Јован ги поттурна во шкафот под огледалото! **Се колебаше**, но десната нога, привлечена како со магнет се мушна во широкиот чевел “ (стр. 111). Маја никому не му ги раскажува своите доживувања пред огледалото, па дури и самата е несигурна во нив. Сака

да го сподели тоа свое искуство со другарите Јован и Никола, но **„сепак мислеше дека не е доволно сигурна, дека овојпат ќе провери, а потоа сè ќе им раскаже...“** (стр. 132, потцртаното мое – Ј.Д.).

Од потцртаното се гледа дека несигурноста кај ликот постојано е присутна, особено кога ќе се земе предвид претходно кажаното дека Маја можела да сонува и среде бел ден само со едно затворање на очите. Од тие причини, ваквата несигурност е присутна и кај читателот. Како и да е, останува впечатокот за нешто необјаснето, необично кое однадеж се случува во секојдневието. Тој ненадеен продор на необичното, натприродното во секојдневното и во обичното го раѓа фантастичното. „Фантастичната приказна го ситуира чудото во нашиот свет и во нашето време, а не во некаков фиктивен свет и фиктивно време. Таа поврзаност на чудото со опипливата, конкретна реалност, реалност која освен чудото, е насликана автентично, не му дозволува на читателот сето тоа да го прифати како лага...“ (стр. 15). Маја ќе го доживее и своето последно необично искуство пред огледалото: *„Кога ги отвори очите таа здогледа осветлена улица во непознат град... Продавниците беа испишани со имиња на француски“* (стр. 133-134).

Кога подоцна си го анализира *виденото во огледалото*, Маја сфаќа дека огледалото ѝ покажало нејзина слика заедно со Јован и Никола во непознат град, веројатно во Франција, бидејќи насекаде околу себе го слушала францускиот јазик, а не е за запоставување и фактот што Јован живее кај баба си Благородна во Македонија, но неговите родители се во Франција: *„Таа сега веќе беше сигурна дека оној од огледалото, оној што насмевнато ја гушна во некој град во Франција е Јован. Сè уште не ѝ беа јасни некои работи... Маја беше сигурна дека патуваше во времето. Беше сигурна дека доживеала чудо со волшебните чевли, бидејќи, да, тие беа волшебни...“* (стр. 141). Во контекст на цитатот е кажувањето на Цветан Тодоров: „Огледалото е присутно кога јунаците на приказната треба да го направат решавачкиот чекор кон натприродното...“⁶

Чудото останува докрај необјаснето, што е услов за создавање на фантастичниот ефект, дотолку повеќе што: *„Маја веќе никогаш не можеше да го повтори својот експеримент со волшебните чевли, или пак, огледалото беше волшебно? Таа никогаш не дозна кој од нив ја имаше волшебната моќ, бидејќи тие два предмета беа разделени. Можеби нивната волшебност беше заедничка, па разделени ја губеа моќта?...“* (стр. 168-169).

Желбата да се нурне во непознатото останува и понатаму: *„Маја честопати во ходникот се загледуваше во огледалото, ама тоа*

⁶Todorov Cvetan (1987), Uvod u fantastičnu književnost, Pečat, Beograd, стр. 125.

секогаш ја покажуваше истата слика: закачалката, металниот сад со чадорите, делче од ламбата горе и делче од плочките долу“ (стр. 169). Или, според зборовите на Цветан Тодоров: „Обичниот поглед ни го открива обичниот свет, свет без тајни. Посредниот поглед е единствениот пат кон чудесното“.⁷

Но, на последната страница, Маја го дава и податок кој асоцира дека навистина нешто се случило, нешто од кое останала трага. На роденденската прослава „од Јован го доби дебелиот сребрено синцирче што нема да го симне никогаш, истото што си го здогледа околу вратот во француската улица, во огледалото...“ (стр. 168). Тоа е моментот кога Маја сфаќа дека се случило нешто необично, нешто невообичаено, чудесно. А старо правило на фантастиката е: „За реалното постоење на еден фантастичен свет – во книжевна смисла – не е неопходно во него да веруваат сите јунаци. Меѓутоа, нужно е во него да верува – писателот“.⁸ Писателот настојува да го увери читателот во веродостојноста на раскажаното и затоа ја применил постапката кога „нараторот го користи првото лице преку кое е во состојба најдиректно да сведочи дека она што се случило, се случило во непосредната реалност, па читателот се идентификува со раскажувачот и е вовлечен во амбивалентното движење на дејството меѓу крајностите“.⁹ За читателот останува неизвесно дали станува збор за „фантастичен свет кој постои сам за себе или само за халуцинантно доживување во рамките на реалното“.¹⁰

3. Заклучок

Во современата македонска литература за деца и млади има многу дела во кои можат да се забележат фантастични елементи. Додека ваквите фантастични елементи во литературата наменета за возрасните предизвикуваат страв и ужас, во литературата наменета за помладите читатели појавата на фантастични ликови и настани предизвикува само изненадување, неизвесност, исчекување и сл.

Од тие причини и ваквите појави не предизвикуваат никакви трауми кај младите читатели.

Од друга страна, за тоа придонесува и постапката која ја користат авторите на ваквите жанрови. Во дадениот случај, Јадранка Владова

⁷ Исто, стр. 126.

⁸ Пекић Борислав (1989), Фантастика и псеудо-фантастика „Златног руна“, Српска фантастика, САНУ, Београд, стр. 627.

⁹ Vučković Radovan (1986), *Oblici fantastične književnosti*, цит. дело, стр. 7.

¹⁰ Пекић Борислав (1989), Фантастика и псеудо-фантастика „Златног руна“, цит. дело, стр. 628.

паралелно со фантастичните влела и голем број реалистични елементи. Наспроти фантастичните настани и фантастичниот хронотоп кој се наоѓа зад огледалото и од каде што „сирка“ во иднината, хероината на романот егзистира во сосема реално, секојдневно семејство, со родители кои имаат сосема реални професии, оди на училиште како и секое дете, има другари итн.

Покрај реалистичните и фантастичните елементи, во романот *Гледалото зад огледалото* присутни се и сказновидните елементи – волшебното/ чудесно огледало и волшебните/ чудесни чевли.

Сето тоа илустративно говори за современата тенденција на македонските писатели за деца и млади за мешање на жанровите, што е условено со самиот развој на оваа литература, во согласност со современите текови во европската и во светската литература за деца и млади.

Библиографија

1. Владова Ј. (1999), *Гледалото зад огледалото*, Детска радост, Скопје.
2. Vučković R. (1986), *Oblici fantastične književnosti*, Izraz, br. 7-8, Svjetlost, Sarajevo.
3. Георгиевска–Јаковлева Л. (2001), *Фантастиката и македонскиот роман*, Институт за македонска литература, Скопје.
4. Parnov E.I. (1978), *Postulati fantastike ili Okamova ostrica*, Dometi, br.6, Rijeka, str. 36-37.
5. Пекић Б. (1989), *Фантастика и псеудо-фантастика „Златног руна“*, Српска фантастика, САНУ, Београд.
6. Todorov C. (1987), *Uvod u fantastičnu književnost*, Pečat, Beograd.

